

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Nyköpings Län

TILL

KONGL. MAJ:T

I UNDERDÅNIGHET AFGIFNE

FEMÅRS-BERÄTTELSE,

för Åren 1833, 1834, 1835, 1836 och 1837.

SCHEERMAN,
ECKSTEINSKA BOKTRYCKERIET.

1840.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser.

Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nädigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Nyköpings Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-berättelse, för Åren 1833, 1834, 1835, 1836 och 1837.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB) 2010.

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES

UTI

Nyköpings Län

TILL

KONGL. MAJ:T

I UNDERDÅNIGHET AFGIFNE

FEMÅRS-BERÄTTELSE,

för Åren 1833, 1834, 1835, 1836 och 1837.

SECKERHOLM,
ECKSTEINSKA BOKTRYCKERIET.

1840.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
1:o Länets allmänna beskaffenhet.....	3.
2:o Invånarne.....	5.
Folkmängden.....	5.
Folket.....	5.
Konst- och Näringsflit.....	6.
3:o Näringar.....	6.
Jordbruket.....	6.
Boskapsskötsel.....	8.
Skogar.....	9.
Bergsrörelse.....	9.
Fabriker, Bruk och öfriga näringar.....	10.
Binäringar.....	10.
Handel i landet.....	10.
4:o Politisk Författning.....	10.
Kammarverk.....	10.
Statsbidrag.....	11.
Politi.....	12.
5:o Städer.....	12.
Nyköping.....	12.
Trosa.....	13.
Mariefred.....	13.
Strengnäs.....	14.
Eskilstuna.....	14.
Thorshälla.....	14.
En köping, Malmköping.....	15.

1:o Länets allmänna beskaffenhet.

Nyköpings Län, vestra delen af Södermanland, innehåller i längd 11 och i bredd 8 mil samt i rymd 66 Qvadratmil, deraf 7 qvadratmil utgöres af vatten, och gränsar i öster till Stockholms Län i norr till Westmanland och Mälaren, i söder till Östersjön och Östergöthland och i vester till Nerike. Länets, som består af 4 Fögderier med tillhopa 10 härader, nemligen 1:a Fögderiet af Jönåkers Rönö och Hölebo härader, Andra Fögderiet af Oppunda och Willättinge härader, Tredje Fögderiet af Öster- och Westerrekarne härader och Fjerde Fögderiet af Åkers Daga och Selebo härader, har en mängd vatten, hvilka utom en stor del icke till namnen kända egentligen äro: Sjöar, dels Mälaren, Hjelmaren och Tisnaren, som jemväl tillhöra andra Län, och dels Yugareu, Långhalsen, Hallbosjön, Näsnaren, Båfven, Väckeln, Tolgarn, Stensjön, Djulösjön, Storsjön, Wiren, Kolsnaren, Högsjön, Öljarén, Wammen, Nisslingen, Skundern, Dunkern, Ramfjerden, Flotsjön, Eklången, Öknasjön, Hörningen, Lännasjön, Magsjön, Klämningen, Sillen, Likstommen, Gällringen, Kyrksjön, Rundviken, Sibbern, Eknarn, Nyckelsjön, Misteln, Långsjön, Lisjön, Borsten, Hagbysjön, Näshultasjön och Lockvattnet; och Strömar, nemligen, utom ett okänt antal mindre, Nyköpings ån, Bergshammars ån, Björkkulla ån, Forsa ström, Vadsbro ån, Näshulta ån, Eskilstuna och Torshälla ström, Jäders och Tjula ån, Trosa ån, Bålinge ån, Svärta och Norså ån, Berga ån, Helleforss ån, Husby eller Lundby ån, Skeppsta ån, Åkforss ån, hvilka strömar och Åar, liksom alla de öfriga vattendragen, utfalla dels i Hjelmaren och Mälaren och dels i Östersjön, nemligen i Hjelmaren och Mälaren de på norra, och i Östersjön, de på södra sidan om den största af en mängd i Länets varande landthöjder, som styra vattnen tvärt emot hvarandras direktioner. Denna största af landthöjderne utskjuter från Svenska Landthöjden Tiveden och genomlöppande Nerike sträcker sig öfver Oppunda Härad samt vidare än på ena, än på den andra sidan, men allmännast utmed gränsen utmed Österrekarne och Willättinge samt Åkers och Daga Härader fram till Öknebo Härad i Stockholms Län, delande sålunda Nyköpings Län hydrografiskt betraktadt i två huvuddelar. Den norra delen, som denna landthöjd afskiljer, är åter genom

annan, derifrån utgående som börjar i Dunker Socken och slutar vid Björksundet, delad i två större delar, hvaraf den första kan kallas Torshälla-dalen och den andra Mariefredsdalen, emedan de hufvudsakligaste vattnen i hvardera dalen utfalla i Mälaren i närheten af dessa Städer. Söder om landhöjden framställa sig sex större dalar, hvilkas vatten utfalla i Östersjön, nemligen Jäders, Yngarn, Långhalsen, Bäfvens eller Maluköpings och slutligen Svärtadalen.

Skogarne egentligen vid Länets gränser, såsom i trakten af Östersjön, Östergöthland öfver den så kallade Kolmorden samt öfver Jönåkers och Oppunda härader samt intill skillnaden af Daga härad och dertill stötande trakt af Stockholms Län, men äfven inne uti Länets, kunna ej anses äga inflytande på klimatet eller på kultivation i synnerhet numera då de äro i verkligt aftagande kunna i synnerhet utom stormar och skogseldar hufvudsakligen räknas håglöshet för deras användande med beräkning af framtida bestånd, nästan utan undantag, stängsels upprättande af träd, svedjandet och begagnandet af så kallad trindstör, hvarföre och skogarne kunna anses lemna föga binäring. Om tillfälle gäfves att genom belöningar eller andra förmåner väcka allmogens lust för hägnad med stennur eller lefvande häckar, eller för sådane byggnader som antingen bestodo af sten eller voro så kallade gjuthus, eller åtminstone lemnade det utrymme som i flera fast lägre hus erhålles; om den öfvertygelse kunde bibringas att en fastighets värde betydligt ökades genom skogens vårdande, sparsamma användande och förkofran, skulle skogarne ofelbart återtaga deras fordna ansenliga beskaffenhet; öppnades derefter afsättningstillfälle för orter hvarest veden i brist af sådant tillfälle qvarligger i skogen och förruttnar, så ägde Länets en källa till ej ringa inkomst.

Vattnen torde deremot verka på klimatet, ty der flera vatten finnas, der skall, genom afdunstningen vår och höst, mera fuktighet åstadkommas; och erfarenheten har visat att i trakten af Nyköping, der de betydliga vattendragen från närbelägne större insjöar sammanträffa med Östersjön, väderleken något efter sommarsolståndet antager mera ostadighet, och, kauhända äfven genom saltsjöns närhet, så väl sådd som bergning inträffa sednare än längre inåt Länets.

Till jagt, betraktad såsom näring eller bidrag dertill, nemligen den ändamålsenliga jagten, gifves ingen håg, och således med hvarje år allt mindre tillfällen, med undantag likväl af sjöfogelsjagten, som, förnämligast i skärgården, icke allenast utgör födoämnen för Skärgårdsboerne, utan äfven lemna tillfälle till afsalu. Fångst och jagt af skälar brukas. Jagten är här i Länets

binäring men den kunde dock vara betydlig emot hvad den nu är. Skogarnes förstörande verkar visst i detta afseende, men med betydligare och bättre vårdade Skogar är ändamålet icke fullkomligt vunnet. Sättet hvarpå jagt i allmänhet idkas torde mest verka till villebrådets minskning. Sällan öfvas och ännu mera sällan vårdas jagten af jordägaren. Med få undantag är den der antingen öfverlemnad åt skogvaktare eller idkas den utan tillåtelse af Torpare, Drängar eller Inhysesbjon eller af lösa personer, som, utan afseende på hvad som både för närvarande och tillkommande kunde vara att tillgå, endast hafva för ögonmärke den närvarande förmänen eller det lättaste sättet.

Fiskes idkande erbjuder sig öfver hela Länet, fast i allmänhet icke anorlunda än till husbehof, men i Skärgården kan det anses såsom mest bidragande till folkets utkomst, hvarföre längre fram Skärgårdsfisket kommer att beskrivas.

Jordmänen i Odaläkern är i allmänhet god och gifvande, bestående af stark lera eller lera blandad med svartmylla, hvilken, mycket hårdbrukad, dock sedan brodden framskjutit uthärdar långvarig torka utan menligt inflytande på afkastningen, dock gäller detta egentligen om höstsädet som derföre allmännast här brukas. Aftappningar af mossar och kärr hafva i sednare tider nog betydligt blifvit verkstälde, hvilket troligen bidragit till de förr så skadliga frostnätternas aftagande, och hvarigenom stora sträckor jord, förr frambringande ej annat än Squatram, Ljung och dylikt, nu äro förvandlade till bördiga sädesfält och ängar.

2:o *Invdnarne.*

Folkmängden utgör 64,078 mantalsskrifne personer nemligen 30,761 af män och 33,717 af qvinnokönet, och skattfrie 23,872 män och 25,180 qvinnor eller tillhopa 49,052 personer; doch anmärkes att bland mantalsskrifne äro upptagne dels arbetare af Eskilstuna Fristads innevånare, som njuta skattfrihet på grund af fristads-privilegierna, och dels gemenskapen af i Länet förlagde regementen.

Folkuummern, som då sista berättelsen afgafs utgjorde 107,257 personer, har således ökats med 5,873 personer, ehuru den här i Länet år 1834 gängse Cholera-artade rödsot borttryckte mycket folk.

Folket. Genom Folkskolor, der barnen bibragts nödig Christendoms-kunskap och lärt skriva, genom af handel, körslor och dylikt Åstadkommet umgänge med främmande, har folket erhållit en viss upplysning, särdeles i

de orter som gränsa till städerna. Om likväl man måste beklaga att ökad upplysning åtföljts af minskad sedlighet, torde dock den närmaste och till en ej ringa del primitiva orsaken böra igenfinnas uti ett tilltagande fylleri, underlättadt af ymnig tillgång på bränvin. Folket, lättstyrdt och undergifvet lagarne, skall genom denna last förlora ej mindre ofvannämnde goda egenskaper, utan äfven liflighet och kraft till både kropp och själ samt både helsa och egendom. Fattigdom och ej obetydliga onera bidraga äfven att hålla folket på en lägre ståndpunkt. Hos skatte-allmogen och de frälsebönder, hvilkas onera med billighet bestämmas, är välmågan mera jemn, men hos andra finnas behofven temmeligen tryckande. Lättheten att på Härads-allmänningar få upptaga odlingar, har varit, och det hos flere possessionater vidtagna sätt att lägga flere gårdar under ett bruk med samma folk, hvarigenom så kallade skattetjenster uppkomma, är i hög grad verkande till fattigdomens ökande. I begge dessa fall ingås äktenskap, dervid på antingen den knappt för en tillräckliga afkastningen af odlingen, eller ock den lön och stat som ensamt för mannen och fadren är beräknad, ej allenast han, utan ock hustru och barn skola lefva. Dessa förhållanden, som kanske jemväl torde ådagalägga följderna af en utsträckt Hemmans-klyfning, sätta den arbetande klassen i en belägenhet, hvilken förorsakar håglöshet och mindre ordentligt lefnadssätt, och äro de i första hand verkande orsaker till ett ondt, som ökas genom af dem väckt begifvande på omätligt förtärande af starka drycker.

Konst- och Näringsflit. I städerna äro dessa i tilltagande och bereda jemn utkomst för dem som icke låta ett uppnådt välstånd förleda sig till lättja och utsväfningar, hvilket ty värr ej sällan inträffar. På landet deremot stanna de egentligast vid tillredande af den mest nödvändiga åkerbruks-redskapen och de outhärligaste väfnader, samt att sköta jorden, i hvilket sednare Landtmannen i skicklighet tilltager; dock tillverkas väfnader i vissa orter till afsalu.

3:o *Näringar*

Jordbruket. Det mest allmänna sättet för jordens brukande består i halfva åkerns besående vaxelvis, medan den andra hälften hvilar och derunder trädas. Undantag häruti gifvas visserligen, ty det så kallade cirkulations-bruket nyttjas endast af några possessionater, men så länge Allmogen hvarken insett huru stort behofvet är att väl bereda och göda jorden förr än den igenlägges, eller äger tillgång på gödselämnen, kan detta brukningssätt icke blifva allmänt. Uteblifvandet af cirkulationsbruk och Allmogens mindre omtänka för odlandet af foderväxter skall ock alltid göra otillräcklig tillgång på gödnings-

ämnen, särdeles då icke vegetabilier dertill användas, eller omtanken sträckt sig till jordblandningar och dylikt. De vanliga sädesslagen äro Hvete, Råg, Korn, Hafra, Ärter, Bönor och Blandsäd, samt af rotfrukter Rofvor och Potates, Sädesslagen i denna proportion att på jord för utsäde af 10 à 12 tunnor, det vanliga som på ett mantal sås, omkring en tunna Hvete, 6 tunnor Råg, 2 tunnor Korn, $\frac{1}{2}$ tunna Ärter, $1\frac{1}{2}$ tunna Blandsäd och Bönor och 1 tunna Hafra; deraf man efter 12 tunnors utsäde torde kunna beräkna, till exempel:

1 Tunna Hvete à 12:te kornet med afdrag af utsädet . . .	11 Tr	
6 Tunnor Råg à 8:de kornet dito	42	„
2 Tunnor Korn 7:de dito dito	12	„
2 Tunnor Ärter à 8:de dito dito	3	„ 16
$1\frac{1}{2}$ Tunna Blandsäd och Bönor à 7:de kornet dito	9	„
1 Tunna Hafre à 6:te kornet dito	5	„

Summa 82 Tr 16 kp.

Potates, som allmännast planteras i dertill anslagne Tjappor eller å Nyodlingar eller å trädesåkrar, så att dertill intet användes af den till säds frambringande för året ämnade jord, odlas till den myckenhet att den utgör ett ganska väsendtligt bidrag till föda för både människor och kreatur, användes ej så obetydligt till bränvinsbränning och försäljes till flere hundra tunnor. Rofvor brukas obetydligt och sås i trädesgårdet. Lin och Hampasås väl, men afkastningen på långt när icke motsvarande behovet. Humla, hvartill tjenlig jordmån i allmänhet icke finnes, odlas äfven, men afkastningen torde på långt när icke fylla behovet. Ifrån Östra och Vestra Wingäkers Socknar sker likväl försäljning deraf ej så obetydligt. Utom vid Säterierne är försäljning af trädgårdsvor högst obetydlig.

Att sädesproduktionen är i tilltagande visar sig deraf, att, sedan sist afgifne femårsberättelse, förökning ägt rum af utsädet öfver 600 Tunnor och af afkastningen öfver 14,000 Tunnor; i medelmåttiga år motsvarar afkastningen fullt behovet samt lemna något deröfver, så att, oaktadt ej obetydlig bränvinsbränning, afsättning hos andra orter likväl kan ske. Vid ymnigare skördar afyttras således mera, hufvudsakligast Hvete och Råg, dels omalet och dels, särdeles hvad hvete angår, förmalet till mjöl. Odlingar och förbättrade bruknings sätt äro härtill orsaken.

Höstsåden i synnerhet Rågen är den som mest nyttjas, hvaremot bruket af Korn och Hafra mycket aftagit, säkert därför att i sednare tider detta säde felslagit. För jordens ändamålsenliga tillbrukning hafva i sednare tider stångjernsvältar med mycken fördel brukats, och medelst tröskverk och kastmaskiner bespares mycken tid och arbete.

Boskapskötsel. Hos Possessionaterne råder visst ett hugnande bemödande att förbättra ängsmarken och uppbringa foderafkastningen, serdeles medelst af torka mossbelupna eller skadade ängars upplöjning eller plöjning af urtappade mossar och kärr, markens besående derefter med hafra intill dess tufvorne ruttnat, då jorden tillräckligt gödes, och besås med råg och gräsfrö, hvarefter, och sedan rågen blifvit skördad, hö i ymighet erhålles i 6 till 10 år allt efter markens godhet, då plöjning och enahanda behandling å nyo vidtager, hvarigenom tillfälle gifves att framföda nödigt antal kreatur, men deremot ser man hos allmogen föga håg för ängsförbättring. Någon gång händer väl att allmogen plöjer eller i öfrigt upptager en af torka eller mossa skadad mark och besår den med hafra i några år, men i allmänhet igenlägges den derefter, ej med gräsfrö efter gödning, utan öfverlemnas åt sig sjelf att i sådant skick frambringa gräs, naturligtvis ej mera än förut. Fodertillgången är sålunda knapp hos allmogen, utom vid bättre årsväxter, då halm ej saknas, men med blott halm till föder kan ladugården ej serdeles förbättras. Således kan antagas att hos Possessionater fodertillgången motsvarar den öppna jorden; men allmogen, om än öfvertygad om nyttan deraf, tycks ännu icke hafva insett nödvändigheten.

Nekas bör dock icke att hos allmogen fodertillgången minskas genom lång transport af skogseffekter och foror, dels för egen räkning och dels i följd af åliggandet för dem som äro herregårdsbönder, samt dels genom gästgifveriskjutsnings skyldigheten. Hos större delen Possessionater stallas oxar, som uppköpas från andra orter i synnerhet Småland, men äfven Östergötland och Nerike, samt säljas hufvudsakligen till Stockholm.

Kreatursracerne äro små men ej dåliga; genom Landtbeskällare som årligen komma till Länet från Strömsholm, hafva hästarne blifvit större till växten; dock har man trott sig finna att den derigenom uppkomna race är svagare än den vanliga så kallade bondracen; men om än sig så skulle förhålla torde man dock kunna antaga, att när den till storlek förbättrade race hunnit vänja sig vid knappare bete, sämre fodertillgång, starkare austrängning och tyngre körslor, skall den blifva vida bättre än den fordna.

Boskapskötseln har och något förbättrats; men att förbättringen skall gå långsamt är klart deraf att med mindre godt bete om sommaren och knapp fodertillgång den öfriga delen af året kreaturen måste födas inne mera än halfva tiden. På större gårdar äro kreaturen bättre; och sedan sista femårsberättelsen har ökning deri skett af 137 Oxar, 229 Kor och 3,283 Får, ehuru sedan förra femårsberättelsen minskning skett af Hästar med 23 och af

Ung-

Ungboskap med 9. Det vill synas som införskaffandet af finare får, hvilket genom Statens försorg blifvit i betydlig mån underlättadt, skall egentligen gagna derigenom att fåren ej genom förblandning urarta. Med verklig uppoffring hafva vissa Possessionater låtit Fårafveln blifva ett väsendtligt föremål för deras uppmärksamhet. Den sanna nyttan har ock visat sig uti det större quantum fin ull, som nu mera afyttras; men bemödanden och uppoffringar häri belönas icke så länge afsättningen fortfar att vara trög till den grad, att om nu varande förhållande skall fortfara ändamålet med anskaffandet af finulliga får säkert helt och hållet förfelas. De finulliga fåren äro mindre till växt och kroppsbyggnad och mindre användbara till föda samt gifva mindre ull. Deras ull är ock mindre tjenlig för allmogens behof och för gröfre kläden, som betydligt konsumeras. Deremot äro de grofulliga fåren, som ock gifva vida mera ull, lättfödda och mera användbara såsom föda samt således i alla afseenden för allmogen mest tjenlige. Gagneligast synes således vara att hvarje slag hålles afskiljdt och att ingen annan begagnar finare får än den som eger tillfälle och förmåga att ändamålsenligt begagna dem, samt att den som saknar detta, ej nyttjar andra än de grofva fåren, deraf de Engelska torde vara bäst.

Skogar. Dessa, ehuru betydligen minskade, äro dock tillräcklige för behofven i orten. Nu mera äro samtliga Härads-Allmanningarne, såsom Häradernes enskilda tillhörighet, vid Skogsransakningar ställda under en mera ändamålsenlig uppsigt och behandling. För att bereda bevakarne sådana fördelar, att ett riktigt uppfyllande af deras pligter med skäl må kunna fordras, är inom hvarje Härad öfverenskommet om en viss afgift lämpad efter hvad i utsyning erhålles, beredande af fonder som efter stadgade grunder förvaltas och användas. Och till förekommande af missbruk i afseende å utsyningsbeloppen, skola utsyningssökande först i de Sockenstämmor, som för sådant ändamål utlysas, uppgifva sina behof, som der granskas; hvarefter vissa ombud utses, som, på af Domhafvanden utsatt dag, inställa sig för Härads-Rätten, inlemnna protokoll öfver hvad i ämnet uti Socknestämman förekommit samt deltaga uti den ytterligare granskningen af utsyningarne för hela Häradet.

Bergsrörelse. De inrättningar som hertill höra äro upptagne i Tabellen. Bergshandteringen kan ej sägas vara i tilltagande, ty då stångjernsprisen äro låga, men kol- och tackjernsprisen höga, kan arbetsförtjensten icke vara betydlig. En fördelaktigare konjunktur skall dock göra både malm-tillgångar och anläggningar för orten mera fördelaktiga. Dessutom är transporten af tackjern från Bergslagen betydligen underlättad både genom sjölägenheter och

den lyteshandel, som med Bergslagen äger rum af tackjern å ena och spanmål å andra sidan. Malm afsättes från grufvor i trakten af Östersjön, ej till bruk inom Länets utan till Småland och Östergötland, af orsak att den till bruken inom Länets ej kan transporteras sjöledes. Hvarken bristande tillgång på skog eller på malm hafva i denna handtering verkat ofördelaktigt.

Fabriker, Bruk och öfriga näringar, hvilka icke tillhöra Berggrörelsen.

Hvad länets angår återopas i afseende på den tabellen för landet; och beträffande den i städerna, så förekomma de här längre fram för hvarje stad särskildt.

Binäringar. Då jagten är så obetydlig, att den knappt kan räknas till binäring, samt fisket endast för en del af skärgården kan räknas såsom hufvudnäring; återstå såsom binäringar: fiske för en del skärgårdsboer, samt öfrige Länets invånare, körslor och väfnader. Snickeri börjar något tilltaga, äfvensom vagnmakeri, fast i vida mindre skala.

För befämjande af handaslöjder hos barn användes afkastningen af en utaf Commerce-Rådet Welander i lifstiden anslagen fond, hvilken Länets Hushållnings-Sällskap dock hoppas framdeles genom inrättandet af ett Landtbruks-Institut kunna bringa till mera svarande emot sitt ändamål.

Fordom har fråga varit att anlägga kanal emellan Långhalsen och Östersjön, samt förening af förstnämnde sjö och sjöarne Yngarn och Båfven; men samma fråga afstannade sedan afvägningar skett samt kartor och kostnadsförslag blifvit upprättade. Nu deremot är fråga väckt om båtleds öppnande emellan Mälaren, Båfven, Långhalsen och Yngarn, samt så fortskriden, att innevarande år afvägningar och dermed förenade förberedande åtgärder försiggått.

Handel i landet. Denna sker hufvudsakligen med spanmål och dernäst med fiskvaror. Stockholm och Bergslagen äro de egentliga afsättnings-orterna, och dernäst Norrköping och Örebro. Transporten sker från flere orter beqvämt sjöledes. Någon särskilt anläggning för transportens befordrande, utan ofvannämnde båtled, tyckes behofvet icke påkalla, och är dessutom icke med lokalen förenlig. De årliga marknaderna äro: två i Nyköping, Strängnäs och Åsers by samt en i hvardera de öfriga städerna och köpingen Malmköping.

4:o Politisk Författning.

Kammarverk. Sedan 1833 hafva tillkommit: Nyhemman $\frac{7}{8}$ mantal och 3 par qvarnstenar samt 5 odlingar på allmanningen blifvit skattlagde.

Hemmansklyfning har väl något varit i fråga, men följderna deraf hafva föga visat sig. Det tyckes dock kunna antagas att ju mera hemmansklyfning

sker, dess mera komma skogarne att anlitas i afseende å både byggnad, stängsel och vedbrand, och hvad värre är, dess mera blir fattigförsörjningen betungande, ty sedan åboerna å de klyfva hemmanen ingått äktenskap och aflat barn, som ej å hemmansdelen kunna underhållas, inträffa fattigdomens vanliga följder, håglöshet och äfven lättja och liderlighet, derigenom kommunetne nödgas underhålla både föräldrar och barn. Sjelfägande jordbrukare kunna anses förhålla sig till arrendatorer eller brukare af andras jord såsom fem förhåller sig till fyra. Posthemman och Gästgifvaregårdar äro: de förra 29 och de sednare 46, af hvilka sistnämnde 6 äro jemväl Postförare. Laga skiften hafva med bättnad för Länet fortgått. Det enda verk i Länet som, utom hvad allmänt stadgadt är, äger rätt till uppdämning, är Akers krutbruk; men uppdämningen, som påstår ganska korta tider, är ej af sådan betydighet att den skadar angränsande eller hindrar odlingar. Endast två uppdämningar hafva öfverklagats, deraf den ena af första domstolen förklarats olaglig och den andra, sedan strömmrensning skett, ännu icke kommit under domarens pröfning.

Statsbidrag. Så vida man dervid fäster betydelsen af alla de allmänna onera som åtfölja jorden, så kan ej nekas att de äro tryckande, emedan, med beräkning att tre tunnor potates motsvara en tunna spanmål, per medium uppgå till ett sammanlagdt penningvärde af 1 R:dr 32 sk. på hvarje tunna spanmål som jorden frambringar, utan afdrag af brukningskostnad; men menar man dermed intet annat än hvad sjelfva uttrycket tyckes närmare antyda, afgifter till Kongl. Majt och Kronan, så stanna de vid ett värde af 40 skillingar. De ständiga Räntornas utgörande in natura tyckes visserligen å ena sidan belasta jordbrukaren, då längre transporter kunna dermed vara förenade; men å andra sidan betraktade finnas de vid bristande afsättning eller vaupris å produkterna tillskynda Laudtmanen den förmån att ej vara i förlägenhet för penningars anskaffande, hvilket mången gång vida öfverväger förselbesväret. Då emellertid något lindrigare sätt för deras utgörande ej finnes för närvarande, lærer det vara öfverflödigt granska svårigheten deraf. Likväl synes att Räntors utgörande i hö torde motverka den egoförbättring och den afkastning, som med tillräcklig fodertillgång bör vara förenad. Skjuts, väghållning och inqvartering äro de mest tryckande onera; och af allt detta kan dock intet i olägenhet jemuföras med skjutsen. Den lennar väl någon kontant inkomst, men betar Laudtmanen dragare och folk äfven under den mest brådskande tid, beröfvar hemmanet spillning efter det bästa fodret, som vid skjutsningen måste medtagas, och, under vistandet vid Gästgifvaregårdar, genom sysslolöshet och tillfällen påskyndar sedeförderfvet utan undantag för

hvad ålder som helst. Våghållningen är en börda som icke kan lättas. Så vida vid de årliga markegångssättningarne för trouppers inqvartering bestämdes ersättning åt inqvarteringsgifvarne, som någorlunda motsvarade kostnaderna, eller ock Kongl. Maj:t och Kronan lemnade dessa sednare i ersättning detsamma som under möten betalas för proviantering, så blef inqvarteringen mindre tryckande än hvad den varit.

Politi. En Korrektions-Inrättning egentligen för qvinnor och barn finnes i Länet. Under Länets Kongl. Hushållnings Sällskaps disposition finnes, såsom förut är nämnt, en fond, kallad Welanderska fonden, för Slöjders uppmuntrande hos allmogen. Utom Läns Lazarettet i Nyköping och ett enskildt Lazarett i Eskilstuna, finnes en helsovårdsanstalt i Daga Härad, med särskildt lönad Läkare och Veterinär-Läkare; hvarförutan för elfva Socknar i Oppunda och Willåttinge härader finnes en tillförordnad Provincial-Läkare utom de två ordinarie, nemligen en med station i Eskilstuna och en med station i Nyköping. I Länet finnes dessutom två Veterinär-Läkare en med station i Nyköping och en med station i Eskilstuna, hvilka båda aflönas med det på Stat anslagna belopp till 25 R:dr för hvardera, men för hvars skenbarliga otillräcklighet de egentligen aflönas genom enskilda bidrag. Nyttan af dessa Läkares antagande har på det fördelaktigaste sätt visat sig.

De fattige försörjas genom sammanskott i både födoämnen och kontanta penningar, de mest usla i dertill inrättade så kallade fattighus.

5:o *Städer.*

Nyköping. Belägen vid en vik af Östersjön, med Stapelfrihet, har fordom idkat betydlig både ut- och inrikes handel, men eger nu mera endast inrikes handel och sjöfart, till det mesta bestående af utminuterung af hvad som från närbelägna hamnar hemtas, äfvensom hvad från landet och skärgården hemtas. I Staden finnes en Lärdoms-Skola och två Folkskolor, en för gossar och en för flickor, hvilka sednare undervisas icke blott i läsa utan äfven vanliga qvinnogöromål. Dessutom dels ett Mässingsbruk med trådhytta, mässingsslageri, ljusstaksfabrik och knappnålsfabrik, och hvarmed nu blifvit förenad en mekanisk verkstad, ganska betydlig och i ej ringa tilltagande, i synnerhet som med samma Faktori är förenadt det i Staden befintliga Skeppsvarf, och dels tre klädesfabriker.

Dessa inrättningar och handel utgöra Stadens hufvudnäringar, ehuru handtverkerierna utgöra ej så liten del af Stadens näringar. Tillförseln af landets öfverflödsprodukter och hvad skärgården afläter, är temeligen betydlig.

Deraf uppköpa ej mindre konsumenterna sjelfva, utan ock de handlande, som sedermera dels försälja i orten och dels afyttra åt andra ställen. Fabriks-tillverkningarne afsättas på olika, till och med de mest aflägsna, inrikes orter.

Stadens jord, med undantag af den öppna som finnes inom staketet, å hvilken i synnerhet trädgårdsväxter samt tobak frambringas, användes för olika säden som landets.

Sjukvården besörjes af en Läkare, som Staden antager och lönar och vanligen är Läkare vid Lazarettet och Hospitalet, hvarförutan tillgång finnes på andra i Staden boende Läkare.

Fattigförsörjningen sker efter ett af Kongl. Maj:t fastställt Reglemente, medelst en af invånarne vald Direktion, hvilken ej allenast månadtligen utdelar allmosorna, utan äfven uti ett särskildt uppfördt fattighus, hvarest de mest behöfvande äro intagne, tilldelar dem helt underhåll eller mindre, allt efter de klasser, hvori de äro indelte.

Staden, som är säte för Länets Höfding och i hvars grannskap är beläget det fordua Nyköpings Slott, i hvars ruiner Länshäktet är inrättadt, eger ej ringa inflytande på Länets näringar, och kommer troligen att göra det ännu mera, då den här inrättade Mechaniska verkstad betydligt ökar både folkmängd och konsumtion.

Trosa. Belägen vid Östersjön har denna Stad till hufvudnäring Strömningstisket, som rätt betydligt idkas på fem särskildta i hafvet belägna skär, der fiskesidkarne uppehålla sig från vårens början till sent på hösten, och för hvilken rättighet en viss afgift erlägges till skärens egare. Den insaltade strömmingen afsättes midsommarstiden i Städerna omkring Mälaren och om hösten i Nyköping och Norrköping, allt med fiskes-idkarnes egna båtar, med hvilka dessa personers spanmålsbehof i återfarten hemföras. Stadens handel, i en enda persons hand, består uti att förse Skärgården med lin, hampa, salt, victualier och något specierier. Konstfliten hos fiskes-idkarne, medelst förfärdigande af all den redskap de behöfva, ej obetydlig. Stadens jord användes endast till vanliga sädesslag. Barnundervisningen sker af Stadens Komminister uti en pedagogi. Skolhuset underhålles på Stadens bekostnad. Fattigförsörjningen sker medelst sammanskott och de mest uslas intagande i fattighus. Fattiga barn klädas på fattigkassans bekostnad och födas tourvis i husen.

Mariæfred. Belägen vid Mälaren har föga rörelse för både handel och handtverkerier, hyaremot jordbruket är hufvudnäringen. En i Staden varande kemisk fabrik fortfar. Stadens jord användes till säd, potates, lin och något jordfrukter. För Barnundervisningen är inrättad en skola, hvars Lära-

re, Komministern i Staden, eger sig särskild lön af kronotonden anslagen. Fattigförsörjningen sker genom sammanskott.

Strengnäs, belägen vid Mälaren. Handel och handtverkerier äro ej betydliga. Jordbruket och inkomsten af Gymnasii och Skol-ungdomen är hufvudnäringen. Ut i Staden är sätet för Biskopen i Strengnäs Stift samt finnes Gymnasium, Trivial-Skola och Lankasterskola. Staden eger en Läkare, som Staden antager och lönar. Fattigförsörjningen bestrides af en Kommitté, som förser de arbetslösa lönerna med arbete samt de orklöse med underhåll.

Eskilstuna. Ligger vid den så kallade Hyndevadsån, som flyter från Hjelmaren, $\frac{3}{4}$ mil från denne senare. Den i Staden, på Statens bekostnad inrättade och underhållna manufakturinrättning, utgör Stadens hufvudnäring, förorsakar ymnig tillförsel och, mera än någon annan af Länets öfrige Städer, fördelaktig afsättning af Landets produkter, som ock ymnigt införas; hvarföre ock denna Stad, der folkmängd och välmåga äro i tilltagande, för landsorten har nyttigt inflytande. Med berörde manufaktur inrättnings tillverkningar drifves den hufvudsakligaste handeln, som dessutom sträcker sig till spannmål, victualier och kramvaror, och således utgör en viss byteshandel. Manufakturrörelsen, gynnad af de för densamma utfärdade privilegier, har i afseende på verkens gång stor förmån af den genom Staden löpande å; men erfår deremot svårighet deraf, att Staden är belägen så långt från Mälaren, då både rudimaterier och det tillverkade samt andra nödvändighetsvaror, som landsorten ej alstrar, måste landvägen transporterats dels från Thorshälla, belägen $\frac{3}{4}$ mil, och dels från Sundbyholm, beläget 1 mil från Eskilstuna. I staden är stationerad Provincial-Läkaren för ena hälften af Länets, samt en Läkare, som staden lönar, och finnes ett genom sammanskott bildadt Lazarett, som betjenar jemväl kringliggande landsort samt utgör Kurhus för en del af Länets. Der är jemväl inrättad en skola med tre Lärare, af hvilka en uti särskild klass undervisar efter Lankaster-method och de två andra alternera att uti två klasser undervisa uti åtskilliga läroämnen. De fattige underhållas genom sammanskott.

Thorshälla, belägen vid Mälaren. Handelen sträcker sig mest till victualier och är likasom slojderna i förfall. Invånarna, hvilkas hufvudsakliga näring är åkerbruk, och af vanlig sädesproduktion samt potatesodling jemte boskapskötsel och fåravel, sysselsätta sig ock med befraktning af varor till och från Stockholm samt omkring Mälaren belägna städer, hvartill förut begagnats jakter, men numera till någon del verkställas med ångfartyg. Barna-undervisningen sker uti en pedagogi, tillräcklig för behofvet, med en Lärare som i lön njuter 300 tunnor kronotonde årligen. Tillförseln är ringa och måste vara det då ingen afsättning finnes.

I Länet finnes en köping, *Malmköping* kallad, anlagd på det Kongl. Södermanlands Regemente tillhörige Rusthållet Malma i Lilla Malma Socken och Willättinge Härad, 7 mil från Nyköping och 3 mil från Eskilstuna. Den-na köping, hvarest drifves någon handel samt handtverkeri, lyder under Lands-rätt i Justitiæ-mål och till Polisen under Landshöfdingen, Krono-Betjeningen samt en i sednare tider tillkommen Ordningsman, som invånarne sjelfva löna. Der är ock samma Regementes mötesplats. För tomter der erläggas till Re-gementet tomtören. För öfrigt eger köpingen föga inflytelse på landsorten, ty både handel och afsättning äro der ringa. Nyköping i Lands-Canzliet den 14 December 1839.

G. E. FRÖLICH.

G. ENGSTRÖM.

A. WENNERSTRÖM.

